

Министерство просвещения Российской Федерации
Министерство образования Республики Тыва
Управление образования Каа-Хемского района
МБОУ СОШ с.Усть-Бурен

Рассмотрено:
на педагогическом совете
Протокол № 1
от «28» августа 2023 г.

Утверждено:

Директор школы

Мыдый А.Н.

ПРИКАЗ № 1/87

от «1» сентября 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета «Родной (тувинский) язык»
для обучающихся 9 класса

Усть-Бурен 2023

Тайылбыр бижик

Ажылчын программаны 2022-2023 өөредилге чылында ажыглаттынып турган «Кол ниити өөредилгениң 5-9 класстарына «Төрөөн (тыва) дыл» эртемниң чижек өөредилге программазында» (Тургузукчулары: ф.э.к. К.Б. Доржу, Ч.А. Сарыглар. 2021.) чамдык темаларның туруштары Федералдыг ажылчын программада (2023ч.) өскерли берген, ынчангаш 2023-2024 өөредилге чылында федералдыг ажылчын программаже чоорту шилчииринге методиктиг дуза чедирер сорулга-биле кылганы (Тургузукчузу Ч.А. Сарыглар, Кызылдың 9 дугаар гимназиязының дээди категорияның тыва дыл болгаш чогаал башкызы, НШХИ-ниң улуг методизи) чижек календарь-тематиктиг планнаашкын тургустунга даянган.

2023-2024 өөредилге чылында РФ-тин ОФКС-тин негелделеринге дүүштүр ниити өөредилге черлеринин 5-11 класстарына тыва дылдын чижек программазынга даянып кылган.

Тыва дыл, 9 класс. Е.М.Куулар, Т.Б.Оюн, Ч.А.Сарыглар-Кызыл. НШХИ, 2023 ч
Программа ёзугаар чылда- 68 шак. 2023-2024 чылдын өөредилге планында 68 шак.

Амгы үеде тыва дыл Тыва республиканың күрүне дылы болбушаан, тыва чоннуң төрөөн дылы бооп чоруур. Өөреникчилерни дылга өөредири оларның долгандыр турар бойдуска болгаш ниитилелге хамаарылгазын база үзел бодалдарын хевирлээр. Оон аңгыда төрөөн дыл эртеми уругларның логиктиг боданыышкынын, дыл-домаан сайзырадыр.

Өөредилге программасы болгаш өөредилге номнары өөреникчилерге теоретиктиг, практиктиг билиглерни дамчыдарының кол принциптери, методтары, аргалары-биле харылзаалыг. Тыва дыл кичээлдеринге хереглээр сөзүглелдер, өөредилге номнарында бердинген мергежилгелерниң сөзүглелдери чечен чогаалдардан алдынгылаан.

5-9 класстарга төрөөн дыл курузу 1-4 класстарга өөренип эрткен чүүлдерниң дорт уланчызы болур. Ынчангаш башкы өөреникчилерниң эге класстарга төрөөн дылга чүнү эрткенин, кандыг мергежилдер болгаш чаңчылдар чедип алганын эки билир ужурлуг.

Тыва дылды өөредириниң сорулгалары:

●хамааты мөзү-шынар болгаш төрөөн чуртунга ынак болурунга кижизидер, төрөөн дылынга ынак, төрөөн дылын чүдүлге-сүзүглелин үнелээри дег медресеп билиринге, чугаалажып билиринге болгаш төрөөн дылынга даянып тургаш, өске-даа эртемнерни чедиишкинниг билип албышаан, долгандыр турар амыдырал болгаш бойдус дугайында билиглерин калбартыр;

●угаан-бодалын болгаш дыл-домаан сайзырадыр, медреселдиг, литературлуг дылдың нормаларын ажыглап тургаш хостуг чугаалажып, бодунуң бодалын шын чугаалап билиринге чаңчыктырар;

●тыва дылдың билиглерин шиңгээдип алыр, номчаан болгаш дыңнаан чүүлүнүң кол бодалын илередип билир;

●уругларның сөс-домаан байыдар болгаш грамматиканың өске-даа хевирлерин чугаа домаанга ажыглап шыдаар;

●шиңгээдип алган аргаларын болгаш билиглерин херек кырында амыдыралга ажыглаары.

Школага тыва дылды башкылаарының сорулгалары:

- өөреникчилерге лексика, фонетика, сөс чогаадылгазы, грамматика (морфология болгаш синтаксис), стилистика аймаандан тодаргай билиглерни бээр, алган билиглерни практика кырынга ажыглап билириниң мергежилдерин болгаш чаңчылдарын хевирлээр;
- шын бижириниң болгаш бижик демдектерин салырынын быжыг чаңчылдарын бээр;
- теория талазы-биле алган билиглеринге даянып, программа негелдезинге дүүштүр боттарынының аас болгаш бижимел-биле харылзаалыг илеридиниң мергежилдери-биле чепсеглээр;

- өөреникчилерни литературлуг дылдың нормаларына чаңчыктырар, оларның сөс курлавырын байыдар болгаш чугаазының культуразын бедидер;
 - өөреникчилерниң ниитилел амыдыралына дылдың уjur-дузазының, хөгжүлдезиниң дугайында база тыва дылдың өске дылдарның аразында туружунуң дугайында бөдүүн билиглери-биле таныштырар;
 - оларның логиктиг боданыышкын болгаш чугаазын сайзырадыр;
 - төрөөн дылына камныг болгаш хандыкшылдыг болурунга кижизидер, дылдың байлаан шиңгээди алырына өөреникчилерниң сонuurгалын күштелдирер;
 - өөреникчилерни патриотзмниң болгаш интернационализмниң ёзузунга кижизидер, оларның материалисчи үзел-бодалдарын хевирлээр;
 - ном болгаш билиглериң өске-даа үндезиннери-биле ажылдаарына өөреникчилерни чаңчыктырар;
 - өөреникчилерни боттары боданып өөрениринге чаңчыктырар;
 - шын, медреселдиг, аянныг номчуурунуң мергежилдерин сайзырадыр;
 - төрөөн дыл кичээлдерин өөреникчилерниң мөзү-шынар, күш-ажыл болгаш эстетика талазы-биле кижизидилгезин боттандыраарына бүрүнү- биле ажыглаар;
- өөреникчилерни харыысалгалыг болурунга, өөредилгениң болгаш күш-ажылдың сагылчурумун сагыырына кижизидер.

Тыва дыл башкылаарының кол ажыл үгланыышкыны:

1. Өөреникчилерни медреселдиги-биле шын номчуур, бижиир болгаш чугаалаарына өөредир;
2. Оларга төрөөн дыл болгаш чогаал талазы-биле эге билиглери бээр;
3. Өөреникчилерни ном-биле ажылдаарына чаңчыктырар болгаш оларның дылга сонuurгалын, номчулгаже болгаш билиглерже чүткүлдүүн хайныктырар;
4. Өөреникчилерниң мораль болгаш эстетика талазы-биле кижизидер;
5. Өөренип таныыр чүүлдерин сайгарып, бөлүктөп, деңнеп, түңнеп, оларның иштинден кол болгаш чугула чүүлдерни тып, тайылбырлап билиринге чаңчыктырары.

Материал-техниктиг болгаш информация-техниктиг хандырылгазы

Уругларның шиңгээдикчи болгаш чогаадыкчы чоруун сайзырадырының шийтирилээри-биле янзы-бүрү дидактиктиг, информациялыг материалдарны (энциклопедиялар, словарьлар, Интернет-ресурстар) дээш өске-даа материалдарны ажыглаарын сүмелээр

Өөредилге-тематиктиг планнаашкын

№	Темалар болгаш эгелери	Үлеттинген шактар	Ооң иштинде хыналда ажылдар	Чугаа сайзырадылгазы
1	Дылдар дугайында ниити билиглер	3		
2	7-ги класска өөренип эрткен	1	1	

	чуулун катаптаары			
3	Синтаксис болгаш сос каттыжыышкыны	5	1	
4	Бодуун домак	7	1	
5	Домактын ийиги черге кежигуннер	5	1	
6	Чангыс составтыг домактар	5		1
7	Долу болгаш олу эвес домактар	2		1
8	Нарынчыттыг домактар	16		1
9	Чугаа чорудулгазы. Чугаа культуразы	5	1	

Тематическое планирование

по предмету «Родной (тувинский) язык»

наименование предмета (курса)

класс 9

учитель Балчий Чечен Эрес-ооловна

(ФИО) полностью

Количество часов по учебному плану:

Всего 68 часов; в неделю 2 час(ов)

Плановых контрольных работ 5

Планирование составлено на основе 1. Нии́ти өөредилге черлеринге кол нии́ти өөредилгениң «Төрээн (тыва) дылга» чижек ажилчын программазы (5-9 класстар) (10-11 класстар) Тыва дыл болгаш харылзаалыг чугаа сайзырадылгазы 5-11 класстар. Күрүне стандартыга болгаш өөредилге программалары». Авторлары: К.Б. Доржу филология эртемнериниң кандидады, доцент, Ч.А. Сарыглар Кызылдың 9 дугаар гимназиязының дээди категорияның башкызы. 2. КОЛ НИИТИ ӨӨРЕДИЛГЕНИҢ 5-9 КЛАССТАРЫНГА «ТӨРЭЭН (ТЫВА) ДЫЛ» ЭРТЕМИНГЕ ЧИЖЕК КАЛЕНДАРЬ-ТЕМАТИКТИГ ПЛАННААШКЫН (2023-2023) Тургузукчузу: Ч.А. Сарыглар, Кызылдың 9 дугаар гимназиязының дээди категорияның тыва дыл болгаш чогаал башкызы, НШХИ-ниң улуг методизи

Программа

Учебник Тыва дыл, 6 кл. Е.М. Куулар, Т.Б. Оюн, Ч.А. Сарыглар, Ч.М. Туюлюш-Кызыл. НШХИ-22ч

(название, автор, издательство, год издания)

Тыва дыл (2 шак)

№	Темалар	шагы	үези	факт	ЭОР, ЦОР
1	1-8 класска өөрөнгөн чүүлдеринге катаптаашкын	1			
2	Дыл дугайында ниити билиглер Тыва дылдың чоннуң культуразы-биле болгаш төөгүзү-биле харалзаалыы	1			
3	Дылдың ниитилел амыдыралынга ужур-утказы болгаш хүлээлгелери	1			
4	Бижиктиң баштайгы хевирлери. Орхон-енисей бижиктери	1			
5	Төвүт болгаш эрги моол бижиктер, оларның тыва дыл-биле холбаалыы	1			
6	Диктант	1			
7	Частырыглар-биле ажыл	1			
8	Тыва дылдың баштайгы шинчээчилери. Тыва дылдың шинчилекчилери	1			
9	Тыва дылдың ажыглалының аайы-биле хевирлери. Литературлуг дыл	1			
10	Литературлуг эвес дыл	1			
11	Тыва дыл-социал четкилерде. Дыл дугайында катаптаашкын	1			
12	Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргалар	1			
13	Дорт чугаа болгаш авторнуң сөстери. Дорт чугаалыг домакка бижик демдектери	1			
14	Доора чугаа. Доора чугаалыг домактарга бижик демдектери	1			
15	Хыналда ажыл	1			
16	Частырыглар-биле ажыл	1			
17	Цитата, аңаа бижик демдектери	1			
18	Дорт чугаалыг домактар болгаш цитаталарның сөзүглелдер тургузарынга ужур-дузазы	1			
19	Өске кижиниң чугаазын дамчыдар аргаларга катаптаашкын	1			
20	Синтаксис болгаш пунктуация Нарын домак дугайында билиг. Нарын домактың бөдүүн домактан ылгалы. Нарын домактарның бөлүктери	1			
21	Нарын домактың кезектериниң аразында холбажыр аргалары	1			
22	Чагырышпаан нарын домак ЧПНД дугайында билиг. ЧПНД-ның кезектериниң аразында холбажыр аргалары	1			
23	Ү наяны болгаш каттыштырар эвилелдер дузазы-биле холбашкан ЧПНД	1			
24	Удурланыштырар эвилелдер дузазы-биле холбашкан ЧПНД. ЧПНД-тың синтаксистиг сайгарылгазы	1			
25	ЧПНД-ка катаптаашкын	1			
	Чагырышкан нарын домак	1			

26	ЧКНД дугайында билиг. ЧКНД-та тайылбыр домактың туружу	1			
27	ЧКНД-та кол болгаш тайылбыр домактарның холбажыр аргалары	1			
28	Үениң тайылбыр домаа. Үениң тайылбыр домааның кол домакка каттыжар аргаларыНемелдениң тайылбыр домаа. Немелдениң тайылбыр домаанга бижик демдектери	1			
29	ЧС.Эдертиг	1			
30	Эдертиг	1			
31	Тодарадылганың тайылбыр домаа	1			
32	Даар байдалдың тайылбыр домаа	1			
33	Чөрүлдээниң тайылбыр домаа. Сорулганың тайылбыр домаа	1			
34	Чылдагаанның тайылбыр домаа	1			
35	Деңнелгениң тайылбыр домаа. Туруштуң тайылбыр домаа	1			
36	Кылдыныг аргазының тайылбыр домаа	1			
37	ЧКНД-тың синтаксистиг сайгарылгазы	1			
38	ЧКНД-ка катаптаашкын	1			
39	Хөй кеезектерлиг чагырышкан, чагырышпаан нарын домактар. Нарын синтаксистиг конструкциялар	1			
40	Нарын домактарга бижик демдектери. Синтаксис болгаш пунктуацияга катаптаашкын	1			
41	Практиктиг кичээл: нарын домактар	1			
42	Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы Сөзүглел дугайында билиг.Ооң кол демдектери	1			
43	Сөзүглелдин темазы, кол бодалы, уткалыг кезектери (микротема) Сөзүглелдин кезектериниң аразында харылзаалы	1			
44	Абзац дугайында билиг	1			
45	Сөзүглелдин планы. Тезис. Аннотация. Конспект	1			
46	Стилистика болгаш чугаа культуразы Стилистика дугайында билиг.	1			
47	Стиль талазы-биле нейтралдыг сөстөр, хевирлер, домактар.	1			
48	Ном стили, ооң янзылары	1			
49	Албан-херек стилиниң жанрлары	1			
50	Публицистика стилиниң жанрлары. Солунга статья. Интервью. Репортаж. Орук демдеглелдери	1			
51	Хыналда ажыл	1			
52	Частырыглар-биле ажыл	1			
53	Чугаа стилиниң жанрлары	1			
54	Чечен чогаал стилиниң дылы болгаш ооң онзагайы	1			
55	Синонимика-стилистиканың кол өзээ Лексиканың стиль синонимнери	1			
56	Грамматиканың стиль синонимнери	1			
57	Катаптаашкын	1			
58	Чугаа чорудулгазы болгаш чугаа культуразы	1			

	Диалаг, монолог, полилог (катаптаашкын)				
59	Литературлуг дыл болгаш ооң нормаларының дугайында билиг	1			
60	Фонетика болгаш орфоэпия талазы-биле нормалар. Лексика талазы-биле нормалар	1			
61	Грамматиктиг нормалар. Орфография болгаш пунктуация талазы-биле нормалар	1			
62	сөзүглел-биле ажылдың хевирлери	1			
63	5-9 класстарга өөрөнгөн чүүлдеринге түңнел катаптаашкын	1			
64	Фонетика. Орфоэпия. Орфография	1			
65	Лексика. Морфология	1			
66	Синтаксис болгаш пунктуация	1			
67	Хыналда ажыл	1			
68	Частырыглар-биле ажыл	1			